

Zvonimira Šverko Grdić*
Jasminka Radolović**
Lidija Bagarić***

UDK 658.15(497.5)
JEL Klasifikacija G30, G33
Pregledni članak

SOLVENTNOST PODUZEĆA U REPUBLICI HRVATSKOJ I U EUROPSKOJ UNIJI

Cilj je rada analizirati solventnost/insolventnost poduzeća u Republici Hrvatskoj i u Europskoj Uniji. Analiza solventnosti hrvatskoga gospodarstva podijeljena je na dva razdoblja, i to do godine 2000. i od godine 2000., kada se raznim fiskalnim i monetarnim mjerama smanjuje insolventnost. Jedan je od značajnijih koraka u praćenju stanja insolventnosti to da je u godini 2008., Financijska agencija (FINA) uvela nov način praćenja insolventnosti, iz kojeg su isključene "dubioze" iz prošlosti. U EU, također postoji zakašnjelo plaćanje, pa je ono postalo pravilo, a ne iznimka, zbog čega je EU donjela mjere u obliku Direktive o zakašnjelom plaćanju u godini 2002.. Mjere koje je propisala Republika Hrvatska, ali koji je potpisala i EU, pridonijele su odgovornijem ponašanju poduzetnika, pa time i smanjenju insolventnosti gospodarstva.

Ključne riječi: solventnost, poduzeće, upravljanje

Uvod

Problematika solventnosti, ili insolventnosti, u značajnoj mjeri postoji u zemljama koje prolaze tranzicijske procese, a mnogo je slabije izražena u zemlja-

* Z. Šverko Grdić, mr.sc. , stručni suradnik na Sveučilištu u Rijeci (zsverko@inet.hr)

** J. Radolović, mr. sc. voditelj računovodstva i poreza u Holcim (Hrvatska) d.o.o. (jasminka.radolovic@holcim.com)

*** L. Bagarić, mr. sc. stručni suradnik na Sveučilištu u Rijeci (lidija@uniri.hr)

Prvobitna verzija rada primljena je u uredništvo 3. 12. 2008., a definitivna 30. 3. 2009.

ma s razvijenijim tržišnim gospodarstvima, gdje vjerovnici, dioničari i menadžeri iskazuju značajno zanimanje za praćenje uspješnosti poslovanja poduzeća. Jedan je od bitnijih pokazatelja uspješnosti poslovanja svakako i solventnost, jer nastupom stanja insolventnosti dolazi do realne opasnosti za nemogućnost podmirenja obveza prema dobavljačima, vjerovnicima, dioničarima, zaposlenicima, državi i drugim subjektima.

Insolventnost je u hrvatskome gospodarstvu bila izrazita u razdoblju 1994.-2000., nakon čega je počelo njezino postepeno ublaživanje i smanjivanje. Insolventnost je u promatranom razdoblju imala ogromne posljedice na cjelokupno hrvatsko gospodarstvo - mnoga su poduzeća propala, iako su neka od njih imala i osigurana tržišta, gotovo su nestale neke djelatnosti, nastao je veliki broj nezaposlenih. No to nisu samo posljedice insolventnosti, nego uglavnom teških procesa restrukturiranja gospodarstva i društva u cjelini, ali je i insolventnost u tome imala značajan udio, i to ponajprije kao sintetički pokazatelj ukupnoga nepovoljnoga stanja gospodarstva. No, osnovni problemi koji su poticali insolventnost u Republici Hrvatskoj nisu u potpunosti uklonjeni, jer još uvijek postoje, posebno u provedbi strukturnih reformi i u prilagodbi sve oštrijim i globaliziranijim tržišnim uvjetima. To stanje povlači za sobom niz nepovoljnih posljedica koje se manifestiraju smanjenjem gospodarskoga rasta i razvitka, povećanjem nezaposlenosti i mnogim drugim problemima. U Republici Hrvatskoj do sad nisu stvoreni svi preduvjeti kojima bi se insolventnost svela na prihvatljive odnose. Europska Unija donijela je niz direktiva kojima se regulira problem insolventnosti, ali se i na tom području nalazi pojava insolventnosti i stečaja.

1. Pojam insolventnosti poduzeća

Svaka financijska kriza počinje trenutkom prekida plaćanja obveza. Prva velika u svijetu poznata obmana vrijednosnim papirom bila je u Francuskoj na početku 18. stoljeća, kada je Škot John Law praznu državnu blagajnu napunio otkupom zlata preko emisije zadužnica. Tako je uspješan otkup zlatnine i zlata ipak počeo nakon nekoga vremena izazivati sumnju u pokriće, ali je onda John Law osnovao "Kompaniju Zapada", dobio titulu i vlasništvo nad jednim područjem Amerike, koje je proglasio najbogatijim zlatnim područjem. Ponuđeno je jamstvo, zadužnice su išle u novu emisiju, koristeći se i krugom recikliranja starih. Na kraju je, naravno došlo do propasti, a u povijesti su zbog toga ostala vrijedna iskustva (Stipetić i ostali, 2000.).

Na razini poduzeća insolventnost je nesposobnost izvršenja obveza. Ona je nesposobnost plaćanja, situacija u kojoj poduzeće ili druga pravna, ili fizička

osoba nije u mogućnosti podmiriti dospjele obveze plaćanja u rokovima njihova dospijea. Može se pojaviti kao privremena insolventnost - u kojoj poduzeće ima određene zastoje u plaćanjima dospjelih obveza ili, pak, kao trajna insolventnost - u kojoj je poduzeće potpuno obustavilo plaćanja i nalazi se pred stečajem. Izraz insolventnost označuje i situaciju u kojoj su dugovi poduzeća veći od vrijednosti njegove imovine, odnosno kada neto-imovina poduzeća postane negativna, tzv. pravna ili bilančna insolventnost. U oba slučaja insolventnost izaziva teške posljedice za kontinuitet poslovanja poduzeća, jer vjerovnici poduzimaju akcije za zaštitu svojih interesa kod insolventnog dužnika. Insolventnost se smatra osnovnim financijskim problemom u slučaju stečaja poduzeća. Uzroci insolventnosti redovito su stvarni, kratkoročni, dugoročni i vezani su uz neuspješnost u poslovanju, najčešće zbog izloženosti raznim oblicima rizika. Insolventnost može biti stalna pojava u sustavu, a vezana je uz poduzeće, građane i državu, i što je značajno, javlja se u svim društvenim sustavima neovisno o vlasništvu i gospodarskim stanjima i o inflacijsko-deflacijskim procesima.

Ako je formiranje ravnoteže novčanih primitaka i izdataka prepušteno stihiji, tako da se poduzeće nalazi na rubu platne sposobnosti, može se očekivati da će poduzeće povremeno i često padati u stanje insolventnosti. O stihijskom priljevu novčanih sredstava i o njihovu odljevu ovisi hoće li poduzeće iz stanja granične solventnosti pasti u stanje insolventnosti ili će se zbog povoljnog priljeva novčanih sredstava ili izvjesnog zastoja u dospijevanju obveza formirati apsolutna platna sposobnost. Ako neravnoteža novčanih primitaka i izdataka traje samo kraće vrijeme, u poduzeću će samo privremeno doći do zastoja u plaćanju. Takvo stanje može biti prolazno tako da ga se izvan poduzeća među poslovnim partnerima i ne primijeti, ali, ako se zastoji u plaćanju često ponavljaju, ili ako su oni na duža razdoblja, onda stanje insolventnosti postaje značajan problem koji se s vremenom može pretvoriti u obustavu plaćanja (kada poduzeće trajnije i u većem opsegu nije sposobno udovoljiti svojim obvezama zbog pomanjkanja novčanih sredstava), a to dovodi do likvidacije i stečaja poduzeća. Uz pojam insolventnost vezani su pojmovi zakašnjela ili nenaplaćena plaćanja. Za razumijevanje pojma insolventnosti valjalo bi znati kolika se potraživanja naplaćuju sa zakašnjenjem i koliko je prosječno vrijeme kašnjenja. Dakle, ako tvrtka ne može svakodnevno podmirivati svoje dospjele obveze, ona je insolventna.

2. Solventnost poduzeća u Republici Hrvatskoj

U ovoj će točki biti obrađeno stanje solventnosti u Republici Hrvatskoj u dva odvojena intervala, i to: do 2000. i nakon godine 2000., a istražiti će se i solventnost poduzeća u Europskoj Uniji. Istraživati insolventnost u Republici Hrvatskoj

veoma je teško zato što jedino Financijska agencija (FINA) raspolaže određenim pokazateljima. No, njezin registar ne obuhvaća podatke o svim nepodmirenim dospjelim obvezama poslovnih subjekata. Podatke FINI dostavljaju poslovne banke koje blokiraju žiro-račun samo kada na naplatu dođu obveze, a tvrtka na svome računu nema dovoljno novaca da ih podmiri. Za brojna javna poduzeća, koja, nažalost, ne objavljuju svoja izvješća na način kao javna dionička društva, ne postoje transparentni podaci. Za jedinice lokalne uprave i samouprave također ne postoje transparentni podaci, a podaci vezani uz korisnike državnoga proračuna vode se u okviru riznice Ministarstva financija.

2.1. Solventnost poduzeća u Republici Hrvatskoj do godine 2000.

Za mjerenje solventnosti ili insolventnosti hrvatskih poduzeća koristili su se podaci o nepodmirenim nalogima za plaćanje Zavoda za platni promet, odnosno Financijske agencije (FINA). Financijska je agencija na osnovi podataka iz Izvještaja o neplaćenim rješenjima o ovrsi, rješenjima ovlaštenih tijela i organizacija i nalogima za plaćanje (obrazac INS) prikupljala, obrađivala i objavljivala podatke o nepodmirenim dospjelim obvezama sa stanjem na svršetku svakoga mjeseca za pravne i fizičke osobe koje imaju registriranu djelatnost i koje imaju otvoren račun kod FINA-e.

No, postojao je problem neprijavlivanja svih dospjelih, a nenaplaćenih naloga. Naime, ako dužnik nije uspio uvjeriti vjerovnika da ne prijavi nalog, tada su podaci o insolventnosti bili iskrivljeni i nepotpuni. Osim toga, podaci Financijske agencije o stanju nepodmirenih naloga nisu bili pouzdani i zato što nisu obuhvaćali neisplaćene plaće, pa se taj pokazatelj solventnosti poduzeća uzimao s određenom rezervom. No, financijska je agencija, također pratila i prijavljene nepodmirene račune koji se nisu mogli namiriti zbog nedostataka sredstava na računu dužnika, a zato što su to bili jedini i kontinuirani podaci, oni su bili tretirani kao pokazatelji insolventnosti.

Poduzeća su morala i moraju posjedovati novčana sredstva kod ovlaštenih tvrtki za obavljanje platnoga prometa. Obvezu i rokove plaćanja roba i usluga ugovaraju kupac-naručitelj-dužnik, s jedne strane, i prodavatelj-isporučitelj-vjerovnik, sa druge strane. Obveza plaćanja, neovisno o kojoj se vrsti dužničko-vjerovničkog odnosa radi, obavlja se u zakonskom, ugovorenom i uobičajenim roku plaćanja (Kovačević, 1997.). Ako podneseni nalog za plaćanje nije imao pokrića, FINA je vodila evidenciju o redosljedju i datumu primitka prema kojem je izvršavala obveze.

U razdoblju 1994.-2000. nominalni rast prijavljenih nepodmirenih naloga bio je veoma veliki. Zbog toga su uvedene restrikcije u monetarnoj politici, i to

tako da je dio novca Hrvatska narodna banka imobilizirala provedbom obveznih kunskih i deviznih rezervi i kunskih i deviznih blagajničkih zapisa.

Broj insolventnih pravnih osoba, nepodmirene prijavljene dospjele obveze i broj zaposlenih u insolventnim poduzećima Republike Hrvatske za razdoblje 1994.-2000. iznose se u tablici 1.

Tablica 1.

**BROJ INSOLVENTNIH PODUZEĆA, PRIJAVLJENE NEPODMIRENE
OBVEZE I BROJ ZAPOSLENIH OD 1994.-2000. U HRVATSKOJ**

Stanje na svršetku mjeseca	Broj pravnih osoba	Verižni indeks	Nepodmirene obveze u mln kn	Verižni indeks	Broj zaposlenih u 000	Verižni indeks
12/1994.	6.009	100	2.941	100	167	100
12/1995.	11.376	189	6.142	209	162	97
12/1996.	17.017	150	7.975	130	138	85
12/1997.	20.408	120	10.079	126	130	94
12/1998.	26.502	130	14.434	143	182	141
12/1999.	30.278	114	26.583	184	165	90
12/2000.	32.717	108	20.041	75	128	78

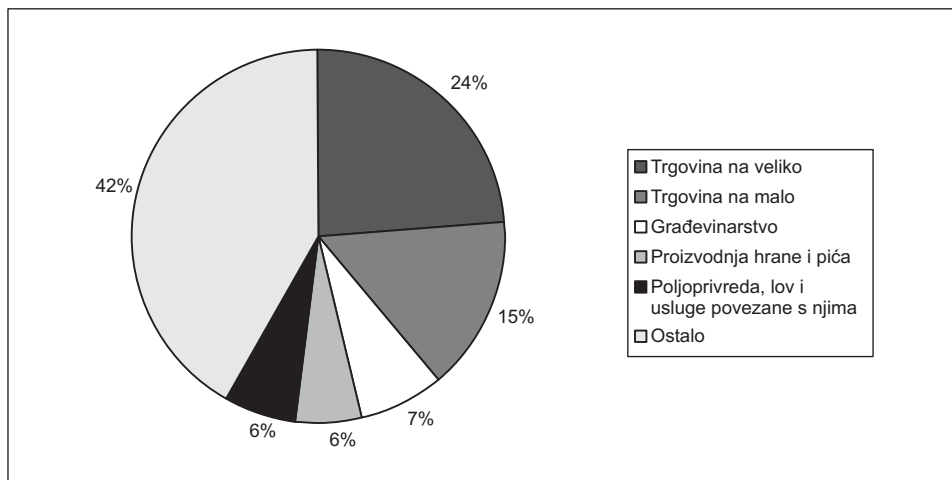
Izvor: Tablični prikaz izradile autorice na osnovi baze podataka FINE

U cijelome tome razdoblju povećanje broja insolventnih pravnih osoba ostvareno je prosječno godišnje sa 32,3%. Do godine 2000. broj insolventnih pravnih osoba ima linearni trend povećanja, a varirao je broj nezaposlenih. U godini 2000. smanjene su vrijednosti nepodmirenih obveza, ali je i povećan broj pravnih osoba s nepodmirenim obvezama. Poduzetnici su pozornije i opreznije sklapali nove poslovne ugovore, a jedan se dio prethodno insolventnih poduzeća nalazio u stečaju, pa je time smanjen iznos nepodmirenih naloga.

Promijenjen je način vođenja državnih financija radi smanjenja državne potrošnje, provedena je financijska disciplina države i ostvaren je povrat postojećih nepodmirenih obveza prema privatnom sektoru u godini 2000. Sve je to pripomoglo smanjenju nepodmirenih prijavljenih naloga u Financijskoj agenciji. Osim toga, te su godine započete veće aktivnosti u provedbi stečajeva, pa su iste godine najveći udio u ukupno prijavljenim i nepodmirenim nalogima imali djelatnost trgovine sa 42,1%, zatim građevinarstvo sa 7,4% a druge su djelatnosti imale manji udio (Veselica, 2000.). Slijedeći grafikon detaljnije prikazuje nepodmirene naloge po djelatnostima.

Grafikon 1.

STRUKTURA NEPODMIRENIH NALOGA ZA PLAĆANJE U GODINI 2000. PO DJELATNOSTIMA

* Pod ostalim: Financijsko posredovanje, osim osiguranja i mirovinskih fondova; hoteli i restorani; kopneni prijevoz i cjevovodni transport; trgovina motornim vozilima; proizvodnja odjeće; proizvodnja ostalih nemetalnih min. proizvoda; prateće i pomoćne djelatnosti u prijevozu; proizvodnja strojeva i uređaja; ostalo.

Izvor: Veselica (2000., str. 13.)

Proizlazi da je trgovačka djelatnost bila najviše opterećena problemima insolventnosti, pa se postavlja pitanje kako se ona u cjelini uspješnije održavala od ostalih djelatnosti na tržištu Republike Hrvatske? Može se pretpostaviti da su poduzetnici iz te djelatnosti u prodajnu cijenu uključivali i te rizike, ili da su u cjelini marže toliko velike da lakše pokrivaju i te troškove.

Iako je financijska nedisciplina (gospodarstva i države), u kontekstu neučinkovite pravne države, sasvim sigurno pridonijela eskalaciji insolventnosti, uzroke nastalome stanju valja tražiti u gubicima u gospodarstvu, u naslijeđenim problemima nelikvidnosti, u smanjenoj proizvodnji i izvozu, u nerazmjernoj strukturi sredstava (velik udio fiksne imovine), u nepokrivenim investicijama i drugo.

Važan je indikator insolventnosti i podjela nepodmirenih obveza pravnih osoba prema trajanju blokade računa. Struktura insolventnih pravnih osoba prema trajanju blokade računa iznosi se u tablici 2.

Tablica 2.

**STRUKTURA INSOLVENTNIH PODUZEĆA
PREMA TRAJANJU BLOKADE RAČUNA**

Trajanje blokade (dani)	1995.	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.
Do 30	12,4	12,7	8,8	9,4	7,8	7,0
31- 60	5,4	5,9	5,2	4,7	3,3	2,8
61 – 180	81,4	81,4	86,0	10,6	12,2	10,0
181- 360				18,3	13,2	10,7
360 i preko				57,0	63,5	69,5
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Izvor: Tablični prikaz izradile autorice na osnovi baze podataka FINE

Broj poduzeća s blokiranim računima do 30 i 60 dana smanjuje se od godine do godine. Od godine 1998. naglo se povećava broj poduzeća koja su blokirana više od 181 dana i više od 360 dana. Na kraju prvoga polugodišta 2000. bilo je blokirano gotovo 70% insolventnih poduzeća duže od 360 dana. Vjerovnici su taj dug morali otpisati ili pokušati naplatiti sudskim putem.

Ta veoma složena problematika rješavana je pravnim instrumentima, tj. pokretanjem stečaja ili ovrhe nad onim poduzećima koja nisu bila u stanju ispuniti dospelje vlastite obveze. Pritom su se javljali značajni socijalni problemi i stvarna razlika transakcijskih troškova provedbe stečaja i očekivane naplate primjenom pravnih instrumenta. Socijalni su problemi bili veoma složeni i nije ih bilo moguće rješavati pravnim instrumentima, čime se odgađala potrebna rekonstrukcija gospodarstva i samo je produljivana kriza. Procjena razlike među transakcijskim troškovima i očekivanom naplatom bitan je element u donošenju odluke vjerovnika o tome kako će rješavati svoja potraživanja prema insolventnim poduzećima.

2.2. Solventnost poduzeća u Republici Hrvatskoj nakon godine 2000.

Ukupan broj insolventnih poduzeća počeo se smanjivati poslije godine 2001., iznos dospjelih i nepodmirenih obveza poslije 1999., a broj zaposlenih nakon 1998. U godini 1999. bila je ostvarena kulminacija mase nepodmirenih naloga, a nakon toga se stanje postepeno poboljšava.

Insolventnost hrvatskih poduzeća u razdoblju između godina 2000. do 2008. iskazuje se u tablici 3.

Tablica 3.

KRETANJE INSOLVENTNOSTI PODUZEĆA
 IZMEĐU 2000. – 2008. GODINE

Razdoblje	Blokirana poduzeća u 000	Nepodmireni nalozi u mlrd kn	Zaposleni u 000
XII./2000.	32,7	20,3	128,3
XII./2001.	33,9	17,4	100,3
XII./2002.	27,3	14,3	48,4
XII./2003.	27,1	14,0	41,5
XII./2004.	19,7	11,1	30,7
XII./2005.	20,4	10,9	36,2
XII./2006.	22,3	12,1	29,8
I./2007.	22,4	12,2	29,2
I./2008.	25,2	14,5	28,9
II./2008.	25,4	14,8	29,2
III./2008.	25,7	15,1	29,6
IV./2008.	26,0	15,3	30,9
V./2008.	26,1	15,6	29,7
VI./2008.	26,2	15,8	30,4

Izvor: Računovodstvo, revizija i financije, RRIF plus, br.10/2008., str. 198

U cjelini, podaci Zavoda za platni promet o nepodmirenim nalogima, o vremenu blokade računa i o broju blokiranih poduzeća, pokazuju veoma velike probleme i poteškoće kroz koje je prolazilo hrvatsko gospodarstvo osobito u vremenu od 1994.-1999. Nakon toga stanje se postepeno počinje popravljati. U godini 2006. situacija se opet pogoršava, ali ne u granicama u kojima je bila do 2000. U lipnju godine 2008. registrirano je 26.252 insolventnih pravnih osoba, pa je taj broj veći za 12,3% ili 2.880 poduzeća u odnosu na prošlogodišnji lipanj. Istodobno se bilježi nastavak trenda povećanja vrijednosti nepodmirenih naloga koji je započeo u kolovozu godine 2006., tako da je ukupna vrijednost tih naloga na kraju lipnja 2008. iznosila 15,8 milijardi kuna i velikim se dijelom (44,4%) odnosi na neplaćene poreze i doprinose. Broj zaposlenih kod insolventnih pravnih osoba povećan je za 9,7% ili 2.696 osoba, pa je u mjesecu lipnju godine 2008. on iznosio 30.453 osobe. Udio nenaplaćenih potraživanja duže od 365 dana iznosi čak oko 85,6%, a to je dovoljno indikativan podatak o ozbiljnosti situacije.

Insolventnost pravnih osoba s neprekidnim trajanjem do 60 dana prikazuje sljedeća tablica.

Tablica 4.

**KRETANJE BROJA INSOLVENTNIH PRAVNIH OSOBA,
BROJA ZAPOSLENIH I IZNOSA NEPODMIRENIH OBVEZA
S NEPREKIDNIM TRAJANJEM DO 60 DANA**

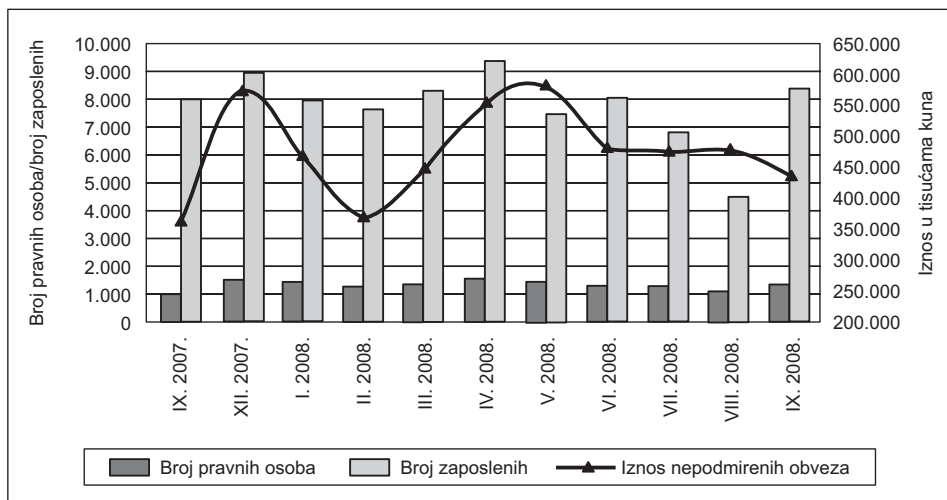
Stanje na dan	Broj insolventnih pravnih osoba	Broj zaposlenih kod insolventnih pravnih osoba	Iznos prijavljenih nepodmirenih obveza
31.03.2007.	1.268	8.418	269.396
30.06.2007.	1.088	7.172	275.983
30.09.2007.	1.006	8.007	366.839
31.12.2007.	1.479	9.027	575.753
31.01.2008.	1.413	7.988	472.987
29.02.2008.	1.321	7.663	374.361
31.03.2008.	1.384	8.366	454.668
30.04.2008.	1.540	9.461	558.992
31.05.2008.	1.437	7.505	585.454
30.06.2008.	1.272	8.038	484.628

Izvor: Tablični prikaz izradile autorice na osnovi baze podataka FINE

Prema stanju na kraju prosinca godine 2007., smanjen je broj blokiranih pravnih osoba do 60 dana za 14,7%, a iznos njihovih blokada za 17,0%. U ukupnim evidentiranim nepodmirenim obvezama znatan se udio odnosi na obveze fizičkih osoba koje obavljaju registriranu djelatnost (23,7%). Prema stanju na kraju srpnja godine 2008., po teritorijalnoj rasprostranjenosti, iznos nepodmirenih obveza pravnih osoba s neprekidnim trajanjem do 60 dana bio je najveći u Gradu Zagrebu (36,1% ukupno nepodmirenih obveza). Po područjima djelatnosti na pravne se osobe iz područja prerađivačke industrije odnosilo više od polovine (54,8%) ukupno nepodmirenih obveza s neprekidnim trajanjem do 60 dana. Broj blokiranih fizičkih osoba na kraju rujna godine 2008. iznosio je 1.332, a iznos nepodmirenih obveza bio je 442,6 milijuna kuna. Dakle, prema stanju na kraju prethodne godine, smanjio se broj blokiranih pravnih osoba za 9,9%, a iznos njihovih blokada za 23,1%, što prikazuje i sljedeći grafikon.

Grafikon 2.

KRETANJE BROJA INSOLVENTNIH PRAVNIH OSOBA,
 ZAPOSLENIH I IZNOSA PRIJAVLJENIH NEPODMIRENIH OBVEZA
 S NEPREKIDNIM TRAJANJEM DO 60 DANA

Izvor: Smanjen iznos nepodmirenih obveza do 60 dana, www.fina.hr

Od ukupnih dospjelih obveza koje nisu podmirene neprekidno do 60 dana, njih 55,1% odnosi se na nepodmirene obveze za poreze i za obvezu po rješenjima nadležnih organa o prisilnoj naplati, 41,3% odnosi se na nepodmirene obveze po sudskim i drugim rješenjima i 3,6% na nepodmirene obveze za plaćanje doprinosa iz plaća i na plaće. Prema stanju na kraju rujna godine 2008. po područjima djelatnosti najveći se udio ukupno nepodmirenih obveza s neprekidnim trajanjem do 60 dana bilježi kod pravnih osoba iz područja prerađivačke industrije.

U Republici Hrvatskoj nailazi se i na problem ugovaranja predugih rokova plaćanja, što ukazuje na neravnopravan odnos na tržištu i na osiguravanje likvidnosti dužnika na račun vjerovnika. U građevinarstvu se to odnosi na glavnog izvođača prema podizvođačima. Na taj način veliki s pozicije moći iskorištavaju male, a to se ne odnosi samo na javni, nego i na privatni sektor. Dalje, približno trećina ukupnoga iznosa nepodmirenih obveza i dalje se odnosi na nepodmirene naloge za poreze i na one po osnovi rješenja nadležnih organa o prisilnoj naplati, a 59,5% blokada pokrenuto je s osnova sudskih rješenja. No, primjetno je da se od

godine do godine povećava iznos neizvršenih obveza za poreze i rješenja o prisilnoj naplati. Neplaćene obveze najmanje su, pak, u segmentu doprinosa na plaće i iz njih, a iznose 5,4% svih neplaćenih dospjelih obveza, jer država nameće obvezu plaćanja tih doprinosa prije isplata neto plaća.

Podaci o insolventnosti odnose se samo na poduzeća u blokadi, a njezini su razmjeri znatno veći, jer i poduzeća koja nisu u blokadi imaju velikih problema. Na trgovinu i inače otpada najveći dio neplaćanja, no visoko je povećanje nepodmirenih obveza nastalo i kod poduzeća iz prerađivačke industrije. U nešto manjim iznosima povećavanju insolventnosti u posljednjih su godinu dana pridoinjeli i poduzetnici koji se bave nekretninama, te prijevozom i građevinarstvom. No, takvo povećanje blokada računa u navedenim sektorima, zapravo, ne odudara od već ustaljene strukture, u kojoj dominira trgovina. Jedna od rijetkih djelatnosti u kojoj je u međuvremenu iznos neplaćenih obveza smanjen jest rudarstvo. Nakon akcija koje je pokrenula Hrvatska obrtnička komora prema Poreznoj upravi, ostaje akutan problem blokada obrtnika. Taj je sektor tim negativnim trendom posebno pogođen od godine 2005. Time se pogoršava već ionako teška situacija u hrvatskome gospodarstvu.

Umjesto da kriterij "ispadanja" s tržišta bude konkurentnost, za trećinu je pravnih osoba u hrvatskome gospodarstvu kriterij plaćanje, tj. neplaćanje izazvano sustavom naplate poreza "unaprijed". Generatori insolventnosti jesu država, veliki trgovački lanci, velika poduzeća, pa čak i građani.

3. Insolventnost u Europskoj Uniji

Unatoč velikim turbulencijama na tržištu sirove nafte i energenata, svjetsko je gospodarstvo u godini 2005. ekspandiralo, ali je broj trgovačkih društava koja su prestala postojati i dalje iznenađujuće veliki. U zemljama Europske Unije (tada 17 država) bilo je u godini 2005. ukupno 147.239 slučajeva insolventnosti društava kapitala, a to je smanjenje od 2,04% u odnosu na godinu 2004. Godine 2005. samo je u Austriji, u Njemačkoj, u Velikoj Britaniji, u Nizozemskoj, u Norveškoj, u Švedskoj i u Švicarskoj bilo zabilježeno 180.000 slučajeva insolventnosti pravnih osoba (povećanje od 25,8% u odnosu na godinu 2004.). Distribucija insolventnosti po industrijskim granama tih 17 zemalja Europske unije pokazuje da se od ukupnoga broja insolventnosti 39,2% slučajeva odnosi na uslužni sektor, 31,6% na trgovinu, 19,8% na građevinarstvo i 9,5% na proizvodnju, a isti je takav postotak i u godini 2006. Zakašnjelo je plaćanje tako u zemljama Europske Unije postalo pravilo, a ne iznimka, pa veliki broj poduzeća produžuje rokove plaćanja i tako stvara velike dospjele obveze u Europi. Kao rezultat zakašnjeloga

plaćanja javlja se snižavanje morala plaćanja. Prema Izvješću Europske komisije (European Commission, 1996) oko 50% novih tvrtki prestaje djelovati u okviru pet godina od osnutka.

Suvremeni trgovinski tokovi postali su gotovo nezamislivi bez prodaje roba na odgodu plaćanja, odnosno bez prodaje na kredit. Takva mogućnost prodaje robe nedvojbeno, povećava konkurentnost na inozemnome tržištu, ali i rizike i troškove poslovanja. Takvi prodajni aranžmani u konačnici od prodavatelja zahtijevaju da iz svoje profitne marže servisira kreditni aranžman (Jušinski, 2007.). Primjerice, u Italiji su se u godini 2005. ugovarale prosječne odgode plaćanja od 66 dana, a prosječno se s plaćanjem kasnilo 21 dan, što na kraju znači da će svako društvo koje svoju robu prodaje na području Italije na naplatu u prosjeku čekati 83 dana. Dani plaćanja nisu zanemarivi ni u ostalim zemljama Europske Unije: u Francuskoj 58, Belgiji 56, u Velikoj Britaniji 54 dana. U Njemačkoj - najvažnjom hrvatskom trgovinskom partneru, iste se godine plaćalo u prosjeku za 42 dana, što je prikazano i u slijedećoj tablici.

Tablica 5.

POŠTOVANJE ROKOVA PLAĆANJA U DANIMA U EUROPSKOJ UNIJI

	Dospijeće	Zakašnjenje	Ukupno
Italija	66 (64)	21 (21)	87 (85)
Francuska	47 (45)	12 (11)	59 (56)
Belgija	38 (40)	18 (23)	56 (63)
Velika Britanija	32 (30)	22 (25)	54 (55)
Austrija	29 (27)	14 (12)	43 (39)
Švedska	27 (26)	8 (10)	35 (36)
Nizozemska	26 (25)	16 (20)	42 (45)
Njemačka	26 (24)	16 (16)	42 (40)
Švicarska	26 (23)	17 (15)	43 (38)

Izvor: Insolventnost u Europi 2004/05, <http://secure.creditreform.hr>

Slijedeća tablica prikazuje insolventnost korporacija u Zapadnoj Europi u intervalu od godine 2002. do 2004.

Tablica 6.

BROJ PODUZEĆA U STEČAJU NEKIH ZEMALJA EUROPSKE UNIJE

	2004.	2003.	2002.	Promjena (%)2003./04.
Austrija	6.273	5.643	5.281	+11,2
Belgija	7.937	7.593	7.222	+4,5
Danska	2.573	2.506	2.469	+2,7
Finska	2.463	2.769	2.885	- 11,1
Fracuska	40.042	38.296	37.987	+4,6
Njemačka	39.600	39.470	37.620	+0,3
Velika Britanija	12.827	14.815	17.094	-13,4
Grčka	577	480	489	+20,2
Irskaa	321	346	379	-7,2
Italija	17.457	16.202	15.500	+7,7
Luksemburg	671	655	695	+2,4
Nizozemska	6.574	6.386	6.489	+2,9
Norveška	2.675	3.084	2.603	- 13,3
Portugal	3.100	2.980	2.092	+4,0
Španjolska	570	646	629	- 11,8
Švedska	7.630	8.237	7.819	- 7,4
Švicarska	4.955	4.539	4.002	+9,2
	-----	-----	-----	-----
Ukupno	156.245	154.647	151.255	+1,0

Izvor: Insolventnost u Europi 2004./05., <http://secure.creditreform.hr>

Broj stečajeva u zemljama Europske Unije se smanjuje od godine do godine, ali razvijanje insolventnosti po pojedinim zemljama varira. U Grčkoj je zabilježeno najveće povećanje broja stečajeva korporacija zbog insolventnosti, za 20,2% više u odnosu na godinu 2003., ali, u apsolutnom broju to predstavlja povećanje od 480 na 577 poduzeća u 2004. Drugo i treće mjesto po povećanju broja stečajeva drže Austrija i Švicarska. Ukupan broj od 6.273 stečajeva korporacija u 2004. u Austriji najveći je dosad. Kao dodatak ovome visokome povećanju insolventnosti od 11,2%, mora se spomenuti i činjenica da je u godini 2003. za 24% povećan broj odbačnih prijedloga za pokretanje stečajnoga postupka zbog nedostatka imovine stečajnoga dužnika, pa je tako polovina prijedloga za pokretanje stečajnog postupka u Austriji odbačena. Naveće smanjenje broja korporacijskih stečajeva zabilježeno je u Velikoj Britaniji (-13,4%), u Norveškoj (-13,3%) i u Španjolskoj (-11,8%). No, valja spomenuti da je podatke iz Španjolske potrebno uzeti s određenom rezervom, zato što veliki broj malih društava izbjegava pokretanje stečajnoga postupka, pa ostaju postojati samo «na papiru».

Slijedeća tablica prikazuje brojeve stečajeva na 10.000 poduzeća u EU godine 2004.

Tablica 7.

BROJ STEČAJEVA PODUZEĆA ZEMALJA EU GODINE 2004.

Država	Broj stečajeva na 10.000 poduzeća
Španjolska	2
Grčka	8
Irska	33
Italija	39
Portugal	45
Velika Britanija	57
Finska	111
Norveška	112
Nizozemska	115
Danska	125
Njemačka	135
Švicarska	144
Švedska	157
Francuska	160
Belgija	181
Austrija	234
Luksemburg	280
Prosječno	81

Izvor: Insolventnost u Europi 2004/05, <http://secure.creditreform.hr>

Najveći broj stečajeva imaju Luksemburg (280 stečajeva na 10.000 poduzeća), Austrija i Belgija. Najniži je u Španjolskoj, ali kako je već spomenuto, to je više uzrokovano pravnim i administrativnim, nego gospodarskim razlozima. Prosječan broj stečajeva u zapadnoeuropskim zemljama u godini 2004. bio je 81, a u 2003. je bio 79. Europska Unija uvidjela je kako je za dužnike u većini članica zakašnjelo plaćanje financijski isplativo zbog niskih kamatnih stopa na takva plaćanja.

Da bi se regulirao taj problem, Europska je Unija godine 2000. predložila „Regulativu u slučaju insolventnosti“, koja je stupila na snagu godine 2002. Ona se naslanja na Preporuku (Maurović, 1999.) Komisije donesenu godine 1995. Dana je mogućnost članicama da samostalno utvrde mjere za rješavanje problema, što je slijedio mali broj zemalja, pa je odlučeno da se donese Prijedlog (godine 1998.)

pa na kraju i Regulacija u slučaju insolventnosti. Osnovni je cilj Prijedloga potaknuti poštovanje ugovorom utvrđenih rokova plaćanja, tj. utvrđenoga roka plaćanja od 30 dana. Regulaciju su prihvatile zemlje EU, iako su neke radile na tome problemu kroz paneuropski konsenzus prošlih tridesetak godina (Shando, 2004.). Ako kupac ne izvrši plaćanje u roku, pošto primi fakturu ili drugi odgovarajući zahtjev za plaćanjem, predviđeno je automatsko naplaćivanje kamata, u iznosu zbroja referentne kamatne stope Europske središnje banke i dodatnih sedam posto. Ta Regulacija omogućuje rješavanje problema insolventnosti u državi u kojoj dužnik ima svoje sjedište.

Zemlje koje su pristupile Europskoj Uniji, generalno, bilježe pad insolventnosti. Tako je, npr., u Letoniji zabilježeno smanjenje stečajeva za 40,6%, pa je u 2004. pogodilo 796 poduzeća. Nasuprot tome, u Litvi je povećan broj stečajeva za 14,6%, to znači na 700 poduzeća. Stečajni zakoni u državama koje su pristupile Europskoj Uniji nisu optimalno iskorišteni, veliki broj trgovačkih društava nesposobnih za plaćanje još uvijek postoji, društava koja sa zapadnoeuropskoga stajališta ne bi smjela više biti aktivna.

Dakle, ni zemlje Europske Unije nisu oslobođene problema insolventnosti, nego se i one suočavaju s tim problemom.

4. Zaključak

Insolventnost je pojava koja vodi nesposobnosti izvršavanja obveza. Ako je ona stalna pojava, to može dovesti do značajnih problema koji se s vremenom mogu pretvoriti u obustavu plaćanja, a to dovodi do likvidacije i stečaja poduzeća. Podaci o pokazateljima insolventnosti poduzeća u Republici Hrvatskoj mogu se dobiti isključivo od Financijske agencije. Iako nepotpuni, jer se odnose samo na poduzeća u blokadi, ti su podaci dovoljni za kvalitetnu kompleksnu analizu problematike insolventnosti.

U Republici Hrvatskoj problem insolventnosti može se promotriti u dva razdoblja: do godine 2000. i godine poslije 2000. Broj insolventnih pravnih osoba povećava se linearno do godine 2000., i to najviše u trgovačkoj djelatnosti, za kojom slijede i ostale. Razloge takvome povećanju valja tražiti prije svega u financijskoj nedisciplini svih subjekata gospodarstva i države, a odmah potom i u strukturalnim i dugoročnim problemima gospodarstva i u neizostavnim socijalnim problemima. Neučinkoviti pravni instrumenti samo su poticali ionako već krajnje neposlovno ponašanje gospodarskih subjekata.

Problem insolventnosti kulminirao je godine 1999. Nakon toga, donesene su određene smjernice u svrhu smanjenja državne potrošnje, provedena je finan-

cijska disciplina, a ostvaren je i povrat postojećih nepodmirenih obveza prema privatnome sektoru. Kao rezultat navedenih akcija, nakon godine 2001. ukupan se broj insolventnih poduzeća počeo smanjivati. Broj blokiranih poduzeća u razdoblju od godine 2000. do godine 2007., kao i broj nepodmirenih naloga, značajno je smanjen. Nažalost, situacija se ponovo promijenila na lošije na početku godine 2008., što je bio i jedan od pokazatelja ulaska u gospodarsku krizu. U lipnju 2008. i dalje u Hrvatskoj postoji 26.252 blokiranih poduzeća, pa time ponovno rastu značaj i uloga kriterija plaćanja kao čimbenika konkurentnosti gospodarskih subjekata.

U Europskoj Uniji problematika insolventnosti također postoji i pojavljuje se u raznim veličinama u odnosu na pojedinu zemlju. Može se zaključiti da zemlje Mediterana imaju veće kašnjenje, a skandinavske zemlje imaju redovitije plaćanje. U Europskoj su Uniji zbog problema s insolventnošću donesene regulative koje propisuju pravodobno plaćanje. Suvremena kretanja ukazuju na činjenicu da je zakašnjelo plaćanje u zemljama Europske Unije pravilo i da predstavlja uvjet opstanka na tržištu, bez obzira na činjenicu da takvo ponašanje gospodarskih subjekata znatno uvećava rizike i troškove poslovanja i povećava već ionako izrazito velike dospjele obveze. Upravo je zato izrazito važna inicijativa Europske Unije u smjeru pravnoga reguliranja te problematike.

LITERATURA

1. Brealey, R.A., Myers, S.C. (1996.), *Principles of Corporate Finance*, fifth edition, Mc Graw-Hill Companies, New York
2. European Commission (1996.). *Enterprises in Europe - Fourth Report*, Luxembourg, Eurostat.
3. FINA. „Obrazac INS – Izvještaj o nepodmirenim obvezama prijavljenim ZAP-u“, razna godišta
4. Garrison, R.H., Noreen, E.W. (2000.) *Managerial Accounting*, Ninth Edition, Irwin McGraw-Hill, Boston
5. Insolventnost u Europi 2004/05, <http://secure.creditreform.hr>
6. Jušinski, K. (2007.). „Najveći rizici izvoza u zemlje EU“, Zagreb, *Lider press* d.d.: 3-4
7. Kovačević, J. (1997.). „Plaćanja utječu na stabilnost gospodarstva“, *Hrvatska gospodarska revija*, br. 9/97, Zagreb, str. 50-56.
8. Late Payments Holding Back Europe's Economy: Survey, 13.06.2004, www.eubusiness.com/topics/SMEs/EUNews.2004-06-13.1318

9. Marković, I. (2000.), *Financiranje, teorija i praksa financiranja trgovačkih društava*, RRIF plus, Zagreb
10. Matz., L. (2001.), *Liquidity Risk Management 2001.*, Thomson Financial, Austin,
11. Maurović, LJ. (1999.). „Prijedlog smjernice EU o sprječavanju zakašnjelog plaćanja i hrvatska stvarnost“, RRIF plus d.o.o., br. 6, Zagreb, str. 5-15
12. Shandro, S. (2004.); *The EU Regulation on Insolvency Proceedings*, England, Freshfields Bruckhaus Deringer.
13. Smanjen iznos nepodmirenih obveza do 60 dana, www.fina.hr
14. Stipetić, V. (2000.). *Financije i računovodstvo, suvremena rješenja i najnoviji zahtjevi Europske Unije*, Zagreb, RRIF plus d.o.o.
15. Veselica, V. (2000.). „Fenomenologija nelikvidnosti u hrvatskom gospodarstvu“, *Ekonomist*, br. 5-6, Zagreb, str. 5-15
16. Vlahović Žuvela E. (2007.). “Neplaćanje je opet u modi“, *Ekonomist*, Zagreb.

THE SOLVENCY OF COMPANIES IN CROATIA AND IN EUROPEAN UNION

Summary

The aim of this paper is to analyze solvency and insolvency of the companies in Republic Croatia and European Union. Analysis of Croatian economy is divided in two periods: before year 2000 and after year 2000 when various fiscal and monetary measures brought, have reduced insolvency. One of the major steps in monitoring the state of insolvency is that in 2008., Financial Agency (FINA) has introduced a new way of tracking insolvency, which excluded “bad depth” from the past. Overdue paying in the countries of European Union is also present and that is the rule, not acceptance. Because of that reason in 2002 EU brought measures in the form of Directive of overdue paying. The measures prescribed by the Republic of Croatia, but also by the European union contributed to responsible behavior of entrepreneurs, and thereby reducing the insolvency.

Key words: solvency, company, management